

Є. А. Дзюра

## Лебедєв Сергій Васильович



**ЛЕБЕДЄВ Сергій Васильович** (13(25). 07. 1874, м. Люблін, нині Польща – 02. 05. 1934, Ленінград, нині С.-Петербург) – основоположник першого у світі промислового способу виробництва каучуку. Академік АН СРСР (1932). Учень О. Фаворського. Закін. С.-Петербур. університет (1900), де від 1902 з перервами й працював: від 1925 – зав. лаб. нафти, від 1928 – зав. лаб. синтет. каучуку (нині НДІ синтет. каучуку ім. Л.). Був також проф. Військ.-мед. академії (від 1916). У 1995 президією РАН встановлено премію ім. Л. за видатні праці в галузі хімії та технології синтет. каучуку й ін. синтет. полімерів. Головним для Л. у ранній період було дослідж. «чистої», «ненасильниць.» за невисоких т-р полімеризації двохетилєн. вуглеводнів. Він встановив, що полімеризація дивінілу й алену здійснюється достатньо легко, тому може вважатися їхньою характер. властивістю. У своїх роботах Л. довів, що термopolімеризація не є процесом, який дозволяє отримувати промислово доцільні виходи полімеру (необхідно застосовувати каталізатори). 1909 отримав перший зразок каучук. полімеру із дивінілу та показав його на засіданні Рос. фіз.-хім. товариства («О полимеризации двухэтиленовых углеводородов» // «Журнал Русского физико-химического общества», 1909, т. 41). Таким чином, він довів можливість отримання каучуків на неізопрєн. основі (наприкінці 19 ст. встановлено, що натурал. каучук є продуктом полімеризації ізопрєну). Відтоді вчений займався цілеспрямованим пошуком конкрет. параметрів процесу синтезу дивініл. каучуку. 1913 захистив. магістер. дис. «Исследования в области полимеризации непредельных углеводородов» (премія ім. І. Толстого та почесна золота медаль РАН). Згодом розвинув ідею синтезу мономера дивінілу з етил. спирту; отримав новий тип змішаного каталізатора, компоненти якого відносно до етил. спирту виконували різноманітні хім. функції, що дозволило досягнути виходу дивінілу до 28 %

(пізніше цей показник вдалося підвищити до 40 %). Колектив наук. співроб. під керівництвом Л. посів 1-е м. на міжнар. конкурсі на кращу роботу із синтезу штуч. каучуку, який оголосив 1926 Наук.-тех. відділ Вищої ради нар. господарства. 1927–28 вони вперше в світі отримали натрій-бутадієн. штуч. каучук унаслідок синтезу дивінілу зі спирту з подальшою полімеризацією мономера за допомогою метал. натрію. У квітні 1930 розпочато проектування дослід. заводу в Ленінграді, а у лютому 1931 на ньому випустили перших 200 кг штуч. каучуку з етил. спирту (у цьому ж році Л. отримав орден Леніна). Потім брав участь в організації великотонаж. вироб-в каучуку на заводах у Ленінграді, Ярославлі, Воронежі та Єфремові Тульс. обл. (усі – РФ). Водночас у 1930-х рр. у СРСР для потреб підприємств з виготовлення каучуку розпочато будівництво 7-ми потуж. спирт. комбінатів, зокрема й у с-щі Сталінка (нині м. Червонозаводське Лохвиц. р-ну Полтав. обл.). Донині вченими в усьому світі створ. сотні видів каучукоподіб. полімерів. Синтет. каучуки за обсягом світ. виробництва перевищили натуральні. Серед них є спец. каучуки, які дозволяють виробляти гуми з унікал. комплексом властивостей, що не в змозі забезпечити натурал. каучук. На запорізі. підприємстві «Кремнійполімер» налагоджено виробництво термостій. полісилоксан. каучуку. В Інституті хімії висомолекуляр. сполук НАНУ (Київ) розробляють рідкі каучуки з хім. функціонал. групами.

## Основні праці

Избранные работы по органической химии. Ленинград, 1958.

## Рекомендована література

1. Сергей Васильевич Лебедев. Жизнь и труды. Ленинград, 1938;
2. Создатель индустрии синтетического каучука // Вест. РАН. 1999. Т. 69, № 7;
3. Грищенко В. К., Бойко В. П. Рідкі каучуки – актуальність, перспективи виробництва // ХПУ. 2004. № 4(63); Піднебесний А. П., Мельник Л. О., Савельєва Н. В. Силоксанові гуми та їх властивості. К., 2006.

### Бібліографічний опис:

Лебедев Сергей Васильевич / Є. А. Дзюра // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-53545>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).